



## HINDOSTAN'SCHE TEEKENINGEN IN NEDERLAND IN DE XVII<sup>E</sup> EEUW.

DOOR

A. BREDIUS.



ADAT DR. SARRE er het eerst op gewezen had <sup>1)</sup>, dat REMBRANDTS copieën naar Oostersche teekeningen niet naar Perzische maar naar „Indisch-Islamische” miniaturen gemaakt waren, en getracht had de portretted van eenige Groot-Mogols op die teekeningen te herkennen, kwam G. P. Rouffaer in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië <sup>2)</sup> met belangrijke gegevens die mededeelingen verbeteren en aanvullen. O.a. kon hij, dank zij een hoogst curieus Hindostansch schilderijtje aantoonen, dat REMBRANDT'S Copy <sup>3)</sup> in het Britsch Museum den Grootmogol DJAHÂNGIR (1605—1627) voorstelt.

SARRE meent en terecht, dat REMBRANDT die teekeningen reeds vóór 1656 copieerde. Terecht — want een ets van dat jaar is, wat de compositie betreft, geheel gevolgd naar zulk een indische teekening (Abraham en de drie engelen, Bartsch 29).

<sup>1)</sup> In het Jahrbuch der Kön. Preuss. Kunstsammlungen Berlin 1904 p. 143—158 en later nog uitvoeriger 1909 p. 283—290 met interessante afbeeldingen.

<sup>2)</sup> Deel LIX, 1906, 3e—4e aflevering.

<sup>3)</sup> Gereproduceerd in Original drawings bij REMBRANDT . . . 2e serie I, Londen 1900. No. 44.

Heeft REMBRANDT zelf die teekeningen bezeten? Ik betwijfel het. Juist omdat hij ze niet bezat, hebben we misschien zoovele copieën er na van zijn hand. Er waren er wel genoeg in Amsterdam, maar in zijn Inventaris van 1656 komen ze niet voor. SARRE gelooft van wél en houdt er het „boek vol curieuse miniatuurteekeningen” voor. Maar men noemde deze Hindostansche teekeningen, die onze rijke verzamelaars toen reeds bewaarden „SURATSCHÉ” teekeningen en zou ze wel nader beschreven hebben. In drie verzamelingen, waarvan de eene niet lang na REMBRANDT'S dood geïnventariseerd werd, heb ik er gevonden.

I. De Oud-Schepen ROETERT ERNST, wiens Inventaris in Maart 1685 beschreven werd, liet een hoogst aanzienlijk kabinet — een waar Museum! — van „rariteyten” na, dat vele bladzijden beslaat. Daaronder ook: een boek gebonden in root leer, waarin leggen 36 *seer rare ende curieuse Suratse teekeningen van de familie van den Groote Mogol en andere*,

een boek gebonden in capetorye, waarin leggen 63 *Suratse teekeningen*,  
 een boek gebonden in hooren Parckement, waerin 88 *stucx Suratse teekeningen* (nog 76 indi'aense teekeningen enz.<sup>1)</sup>).

II. In den boedel van den rijken verzamelaar LEONARD WINNINCX te Amsterdam in 1692 beschreven<sup>2)</sup> met vele schilderijen van BOL (een naakte Danaë) BERCHEM, BLOCKLANT, EECKHOUT, ESSELENS enz. vinden we tevens:

Een Kamkooker, daarin gestoocken 7 *portretjes van den grooten Tamerlaan en zijn geslaght* en nog 2 briefjes daerop 9 seer kleyne tronitjes. Getaxeerd op f 2.50!)

III. In den boedel van den rijken Amsterdamschen koopman PHILIPS DE FLINES in 1700 door Not. TEN BERGH beschreven, bevond zich eene collectie van bijna 1000 italiaansche teekeningen (en prenten) van of naar RAFAEL, MICHEL ANGELO, TINTORETTO &c., ook een heel boek met teekeningen van GIROLAMO CARPI, schetsen van PRIMATICCIO en POMERANCIO, Chineesche teekeningen enz.

Ten slotte: *Suratsche en Mogolsche teijckeningetjes*.

Het is volstrekt niet te verwonderen, dat er reeds in het midden der XVIIe eeuw zoovele Hindostan'sche kunstwerken in Amsterdam te vinden waren. Wij hadden toen te Surate een rijke factory<sup>3)</sup>, waarvan nog enkele sporen over-

<sup>1)</sup> Prot. Not. STEEMAN, Amsterdam.

<sup>2)</sup> „ „ YPELAAR, „

<sup>3)</sup> Reeds omstr. 1625 woonden er vele Hollanders te Surate, en er was reeds een hollandsch „gouverneur”.

gebleven zijn, en nog spreken reizigers van de merkwaardige overblijfsels van het *hollandsche* kerkhof te Surate. Ik ontleen de hier volgende woorden aan een fransch reisverhaal (van Mejuffrouw D. MENANT) waarvan onlangs „de Aarde en hare Volken” ons een vertaling gaf:

Op den oever der rivier stond de engelsche factory, thans particuliere woning, en in het midden der stad hadden de Hollanders een prachtig gebouw, waarvan nu enkel maar een fontein over is. Hoe zal ik den staat van verwaarloozing beschrijven van de voormalige straat der kooplieden? Het kost moeite, die droevige wijk leven in te blazen, er den stoet van de Presidenten (lees: residenten) der Compagnieën te laten passeeren waarvan de luister bestemd was de verbeelding der Oosterlingen in gloed te zetten, die woningen en winkels te bevolken met een wereld van ambtenaren, tolken en koopers, en zoo dit leven van rijkdom en weelde te doen herleven, dat altijd zich voordeed waar Europeanen door Aziaten zijn omringd en willen wedijveren met mohammedaansche potentaten. De hoofden der factorijen hadden, even als de laatsten, tuinen met paviljoens, fonteynen en volièrès . . . . . Zoodra men het hollandsche kerkhof betreedt, wordt men getroffen door de rijke pracht. De reizigers hebben er altijd op gewezen als op iets eenigs in zijn soort. De eeuwen zijn voorbijgegaan en in hun loop hebben ze geen verandering kunnen brengen aan den stempel, dien de Hollanders op al hun werk hebben gezet, de behoefte die ze hadden om voor de oogen van andere volken hun koloniale macht en hun rijkdom te doen schitteren.

De stijl is een nogal onhandige nabootsing van de moorsche bouwwijze, maar het gebrek aan smaak wordt vergoed door den grootschen aanblik van het geheel. Zoo bijvoorbeeld het grafmonument van BARON VAN REDE, een zware vereeniging van koepels en galerijen, alles door zuilen gedragen. Het inwendige was vroeger versierd met fresco's, wapenschilden en teksten uit den Bijbel en de vensters werden gesloten met paneelen die het fijnste houtsnijwerk vertoonden.

. . . . .

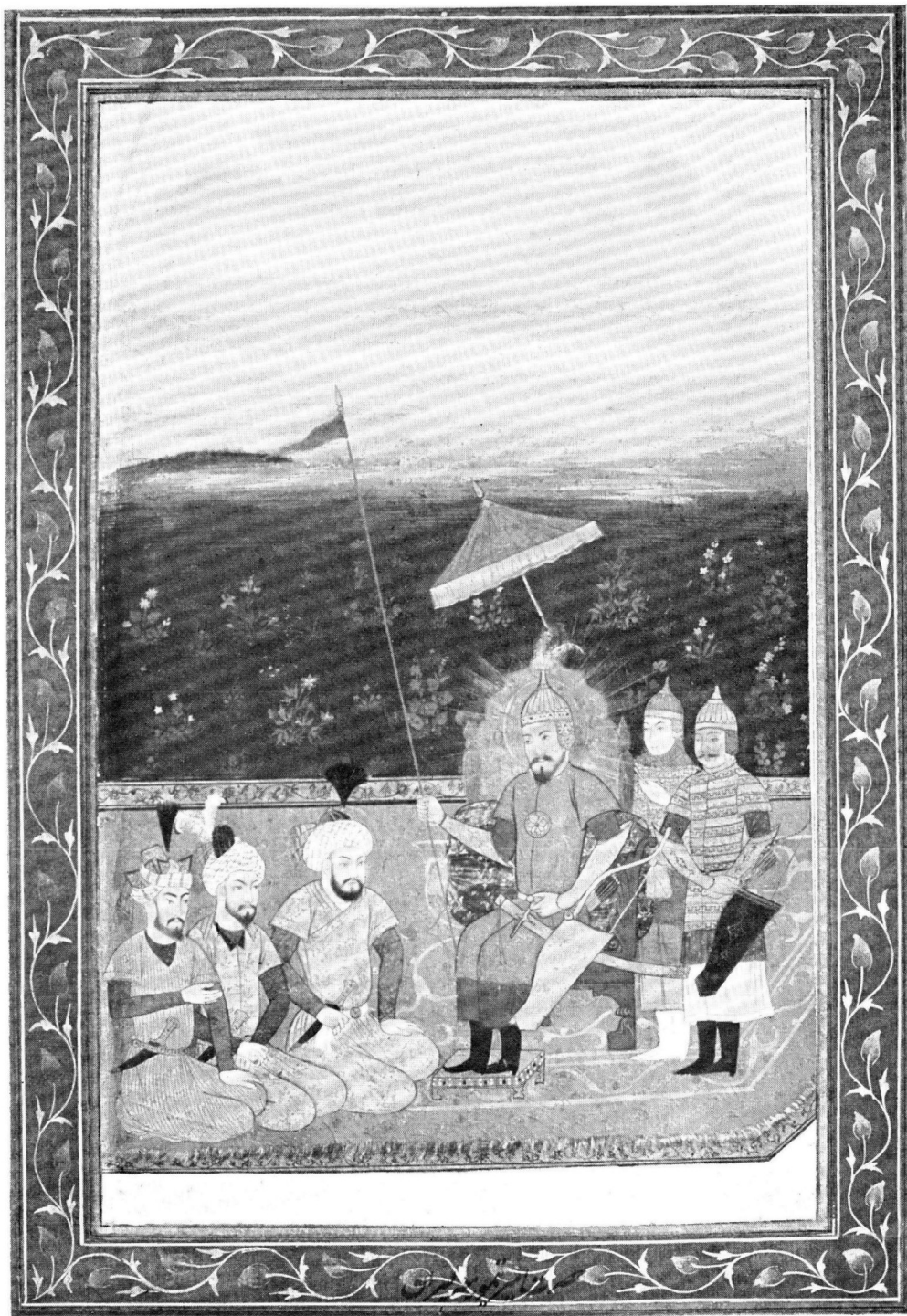
Geen wonder, dat onze schepen, rijk beladen met goederen — waarbij zeker vele kostbare gewezen stoffen — uit Surate ook miniaturen medebrachten voor onze op „rariteiten” zoo belustte verzamelaars. Maar weinige van zulke collecties zijn bij één gebleven. Een er van berust nog in 's-Rijks Prentenkabinet. Bij HIERSEMANN te Leipzig werd in 1906 een verzameling van 38 zulke portretjes voor 2400 Mark aangeboden. Dr. SARRE ontdekte ook het vroeger bestaan van een album met 25 van REMBRANDT's wondere copyën naar zulke teekeningen. De Engelsche schilder JONATHAN RICHARDSON bezat die in het begin der 18e eeuw, later bezat zijn zoon ze, en na diens dood (1772) zijn ze in alle winden

verspreid. Een zeer fraaie is nu te Berlijn in Dr. SARRE'S bezit — Keizer AKBAR en zijn zoon DJAHÂNGIR — in de hiervoorgenoemde „Jahrbücher” afgebeeld.

Als voorbeeld van zulk eene vrije vertaling van een indische teekening in 't „Rembrandtsch” geven wij hier Timor op den troon, een „Suratsche” teekening in het bezit van het Kön. Museum für Völkerkunde te Berlijn (in het origineel) met de vrije copie van REMBRANDT er na in het Louvre. Dr. FR. SARRE had de goedheid mij de photographieën die hij te zijner tijd voor zijn eerste artikel liet maken, voor Oud-Holland aftestaan. Hoe treffend is in REMBRANDT'S teekening het door hem verrichte wonder: leven en kleur te blazen in het stijve oostersche kunstwerk. Op het origineel zijn het houten poppen: bij REMBRANDT menschen vol leven en actie. Overigens is het niet uitgesloten dat REMBRANDT hier nog een andere teekening, met meer figuren, voor model gebruikt heeft. De voorstellingen in zulke serieën herhalen zich telkens met groote of kleinere variaties.







TIMOER OP ZIJN TROON.

Indisch Islamitische Miniatuur. Kon. Museum voor Volkenkunde, Berlijn.





TIMOER OP ZIJN TROON.  
Gekleurde penttekening van REMBRANDT. Louvre, Parijs.